

SXEDIO.G59

18.2.1959: ΟΙ ΒΡΕΤΤΑΝΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΟΥΝ ΣΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΑΒΕΡΩΦ ΟΤΙ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΠΟΥ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΣΤΗ ΛΕΜΕΣΟ. Ο ΑΒΕΡΩΦ ΑΠΕΙΛΕΙ, ΠΙΕΖΕΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΙΕΤΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΟΥΣ ΠΡΟΚΡΙΤΟΥΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΘΑ ΑΡΝΗΘΟΥΝ ΝΑ ΤΑΧΘΟΥΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Η πρώτη συνεδρία της Διάσκεψης του Λονδίνου στην οποία αντιπροσωπεύονταν η Ελλάδα δια του Υπουργού Εξωτερικών Ευάγγελου Αβέρωφ, η Τουρκία δια του Υπουργού Εξωτερικών Φατίν Ζορλού, η Ελληνοκυπριακή κοινότητα δια του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και η τουρκοκυπριακή δια του Φαζίλ Κουτσιούκ, και της οποίας προήδρευε ο βρετανός Υπουργός Εξωτερικών Σέλγουϊν Λόϊοντ, έληξε μέσα σε μια όχι και τόσο ευχάριστη ατμόσφαιρα για την πορεία της έγκρισης της συμφωνίας της Ζυρίχης της **11ης Φεβρουαρίου 1959.**

Η συνεδρία όμως έκαμε τους Άγγλους, αλλά και τον Αβέρωφ, να δυσανασχετίσουν ακόμη περισσότερο.

Οι προκαταρκτικές επιφυλάξεις που είχε εκφράσει ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έδειχναν ότι είχαν ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουν παρά τις περί του αντιθέτου ελπίδες τους.

Γνώριζαν ότι ο Μακάριος είχε ήδη συμφωνήσει σε ό,τι είχε επιτευχθεί στη Ζυρίχη και πίστευαν ή ήλπιζαν ότι δεν θα δημιουργούσε προβλήματα, αλλά θα έβαζε μόνο την υπογραφή του κάτω από τα έγγραφα. Οι πρώτες αναφορές του στη διάσκεψη ανέτρεπαν τα σχέδια τους.

Για να πιέσουν περισσότερο τα πράγματα οι Άγγλοι εφάρμοσαν και πάλι τη μέθοδο της απειλής και του εκβιασμού.

Σε γεύμα-δεξίωση που δινόταν προς τιμή του Καραμανλή, ο Μακμίλλαν βρήκε την ευκαιρία και είπε στον Αβέρωφ σύμφωνα, με το Δημήτρη Μπίτσιο και τον Ευάγγελο Αβέρωφ:

- Τί θα λέγατε αν συλλαμβάναμε το Γρίβα;

- ΤοN Γρίβα να συλλάβετε; Πότε; ρώτησε ο Υπουργός.

- Να, απόψε, απάντησε ο Μακμίλλαν.

Ο Αβέρωφ εξέφρασε αμφιβολία, αλλά ο Μακμίλλαν κάλεσε το Φουτ που επιβεβαίωσε τις πληροφορίες:

- Τι θα λέγατε για ένα αγρόκτημα έξω από τη Λεμεσό, σε μια κρυσώνα κάτω από μια καταπακτή;

Μέχρι να τελειώσει η δεξίωση ο Αβέρωφ καθόταν σε αναμμένα κάρβουνα. Ετσι μόλις βρήκε την ευκαιρία έδωσε οδηγίες να ειδοποιηθεί ο πρόξενος στη Λευκωσία, να διαμηνύσει στο Διγενή να πάρει μέτρα προφύλαξης.

Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία του Αβέρωφ για τη συνομιλία και τις μετέπειτα ενέργειες του (Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών σελ **225**):

" Κάτι το αγχώδες, αλλά και από διάφορες πλευρές εξαιρετικά ενδιαφέρον που αφορούσε το Γρίβα, συνέβη στις **16** Φεβρουαρίου.

Το βράδυ της ημέρας εκείνης ο βρετανός Πρωθυπουργός παρέθεσε γεύμα στην επίσημη κατοικία του της Ντάουνινγκ Στρητ **10**, προς τιμή του Καραμανλή.

Καθόμουν δίπλα του, και κάποια στιγμή, με το κλασικό ύφος αδιαφορίας που έπαιρνε συχνά, ο Χάρολντ Μακμίλλαν με ρώτησε τι θα νόμιζα ότι θα συνέβαινε αν, εκείνη την ώρα, ανακαλυπτόταν το κρησφύγετο και συλλαμβανόταν στην Κύπρο ο Διγενής.

Λόγω του ύφους του, υποψιάσθηκα πως η ερώτηση δεν είχε τεθεί έτσι, για μια αδιάφορη συζήτηση. Απάντησα περιπαιχτικά λέγοντας πως δεν άξιζε να συζητήσουμε τέτοια περίπτωση, γιατί μια που δεν είχαν ανακαλύψει το ή τα κρησφύγετα του επί τόσα χρόνια εντάσεως, κατά τα οποία είχαν διατεθεί ποικίλα μέσα, δε θα το ανακάλυπταν τώρα, που υπήρχε ηρεμία στο νησί και λύση στο Λονδίνο.

Νε το ίδιο αδιάφορο ύφος, παρατήρησε, πως αυτά αλλάζουν από τη μια μέρα στην άλλη, πως μπορεί να υπάρχει κάποιο απομονωμένο σπίτι κοντά στη Λεμεσό, σε μια καλή κρύπτη που να βρίσκεται βαθιά κάτω από μια κουζίνα. Δεν ήξερε αν αυτές οι ενδείξεις μου

έλεγαν τίποτε, αλλά τις ανέφερε γιατί τις είχε ακούσει. Και επειδή καμιά φορά τα επί τόπου όργανα έχουν "υπερβάλλοντα ζήλο", ρωτούσε για κάθε ενδεχόμενο, αν μια σύλληψη εκείνη την ώρα θα ωφελούσε ή θα έβλαπτε.

Το νωχελικό ύφος συνεχιζόταν. Αλλά η ουσία των όσων έλεγε ήταν τρομακτική. Δεν ήξερα πού ακριβώς βρισκόταν εκείνη την εποχή ο Γρίβας. Ήξερα όμως πως μια τέτοια κρύπτη υπήρχε έξω από τη Λεμεσό και ότι θεωρούνταν απόλυτα ασφαλής.

(Ήταν κάτω από το σπίτι του Μύρωνα Χριστοδουλίδη. Ο Γρίβας κατέβαιναν σ' αυτήν από μια είσοδο που άρχιζε κάτω από το νεροχύτη της κουζίνας. Από εκεί, με τους ελάχιστους πιστούς που ήξεραν το καταφύγιο, διηύθυνε πολλές επιχειρήσεις σε ώρες μεγάλης εντάσεως. Η μαρτυρική ζωή της κατακόμβης είχε γίνει τον τελευταίο καιρό βαρύτερη γιατί υπέφερε από δυνατούς πονόδοντους).

Απάντησα στο Μακμίλλαν αμέσως και κατηγορηματικά:

- Δεν έχω ιδέα πού βρίσκεται ο Γρίβας, και δεν μπορώ να σας πω τι ζυγίζουν οι ενδείξεις σας. Μπορώ όμως να σας πω με βεβαιότητα τι θα συμβεί αν τον συλλάβετε. Δεν τον γνώρισα ποτέ. Αλλά τον παρακολουθώ και μελέτησα το χαρακτήρα του. Αν προδόθηκε το κρησφύγετο του και δοκιμάσετε να τον συλλάβετε, θα βρείτε ένα νεκρό. Ο Διγενής Ζωντιανός δεν θα συλληφθεί. Από το άλλο μέρος, ο Καραμανλής, που τον ξέρω καλά, θα πάρει και όλους εμάς και θα φύγουμε αμέσως από το Λονδίνο. Η Κύπρος θα ξαναβουτηχτεί στο αίμα. Στην Ελλάδα, το αντιβρετανικό πνεύμα θα φουντώσει.

Ο Χάρολντ Μακμίλλαν παρακολουθούσε με προσοχή κοιτάζοντας με στα μάτια. Ξανακοίταξε μπροστά του, μακριά, και είπε με κάποια συγκίνηση στη φωνή του:

- Τι κρίμα... τι κρίμα... Οι δυο λαοί μας ήταν τόσο φίλοι. Εζησα το φούντωμα της ελληνοαγγλικής

φιλίας κατά τον τελευταίο πόλεμο. Ήταν τόσο ωραία, τόσο δυνατή.

Μου ήρθε ξαφνικά μια ιδέα και είπα ζωηρά:

- Διαθέτει ίσως ένα τρόπο να την ξαναζωντανέψετε. Είμαστε ένας αισθηματικός λαός, αγαπούμε τους ιπποτισμούς. Αν τελειώσουμε με τις Συμφωνίες και με την αμνηστία, όταν θα έρθει η ώρα να φύγει ο Διγενής από την Κύπρο, παρατάξτε ένα μεγάλο απόσπασμα στο αεροδρόμιο, όπου θα στείλουμε αεροπλάνο να τον πάρει. Οι βρετανοί, ας τιμήσουν τον ηρωισμό του αντιπάλου τους, που παύει πια να είναι αντίπαλος. Να του παρουσιάσουν όπλα, εκείνος να επιθεωρήσει το απόσπασμα, να ανταλλάξει χειραψία με τον επικεφαλής και έπειτα να φύγει. Πιστεύω ότι και στην Κύπρο και στην Ελλάδα θα ζητωκραυγάζουν τον αγγλικό ιπποτισμό. Κι από κει και πέρα, και με τη λύση του Κυπριακού, μπορεί να αρχίσει μια νέα λαμπρή περίοδος για τις ελληνοβρετανικές σχέσεις.

Με νόημα ο Μακμίλλαν κάλεσε κοντά του τον Κυβερνήτη της Κύπρου, το Σερ Χιου Φουτ, που καθόταν απέναντι, διαγωνίως, λίγο πιο κάτω. Του είπε να κάτσει πίσω μας, ανάμεσα μας. Χαμηλόφωνα και περιληπτικά του αφηγήθηκε ολόκληρη τη συνομιλία μας, ζήτησε τη γνώμη του μόνο για την τελευταία πρόταση μου.

Υστερα από μια πολύ σύντομη στιγμή, ο Φουτ απάντησε:

- Η ιδέα μπορεί να είναι καλή. Δε νομίζω όμως ότι είναι εφαρμόσιμη. Υπάρχει πολύ μίσος εναντίον του, ιδίως μετά το επεισόδιο της Κυρίας Κάτλιφ. Φοβούμαι πως οι στρατιωτικοί μπορούν να φθάσουν στο σημείο να αρνηθούν. Η φοβούμαι πως κατά την επιθεώρηση του αποσπάσματος, μπορεί μερικοί να του επιτεθούν και να τον κακοποιήσουν. Οπότε τα πράγματα θα είναι πολύ χειρότερα.

-I am afraid you are right. Forget about it, είπε ο Πρωθυπουργός στον Κυβερνήτη (φοβούμαι έχετε δίκαιο. Ξεχάστε το).

Μόλις φύγαμε από την κατοικία του Πρωθυπουργού έσπευσα με το Σεφεριάδη στην πρεσβεία του. Με διπλή κρυπτογράφηση στείλαμε στο Φρυδά, στη Λευκωσία, ένα τηλεγράφημα, το οποίο ατυχώς δε βρέθηκε στα αρχεία του

Γενικού προξενείου, που πολύ αργότερα μεταφέρθηκαν στην Αθήνα. Το θυμόμαστε όμως άριστα, κι' όσοι άλλοι ανακατεύτηκαν στο θέμα, κι εγώ ο ίδιος, και μπορώ έτσι ν' αναφέρω ότι έλεγε περίπου τα εξής: Οτι οι βρετανοί ήξεραν με κάθε λεπτομέρεια το κρησφύγετο του Διγενή. Οτι είχα λόγους να πιστεύω πως οι ανώτατες βρετανικές αρχές δεν ήθελαν να ληφθεί κανένα μέτρο. Οτι όμως για κάθε ενδεχόμενο, αν ήταν ακόμα εκεί, νόμιζα πως έπρεπε αμέσως και με κάθε δυνατή προφύλαξη, να πάει σε άλλο, έστω πρόχειρο, αλλά σίγουρο κρησφύγετο".

Παράλληλα με τις απειλές για σύλληψη του Γρίβα οι βρετανοί άφησαν να διαρρεύσει στους διαδρόμους του Λάγκαστερ Χάουζ όπου πραγματοποιείτο η διάσκεψη, ότι θα διέτασσαν μαζικά "κέρφιου" στην Κύπρο και θα άφηναν ελεύθερους τους Τούρκους να δράσουν εναντίον των Ελλήνων.

Η πληροφορία αυτή μαζί με άλλες που είχε η Ελληνική ΚΥΠ, ότι Τούρκοι που είχαν εκπαιδευθεί στην Τουρκία ήσαν έτοιμοι να μεταβούν στην Κύπρο για να δράσουν, προκάλεσε μέχρι πανικό.

Ταυτόχρονα ο Αβέρωφ κινήθηκε προς τους Κυπρίους. Και εκτός από τις απειλές ότι η Ελληνική Κυβέρνηση θα τιμούσε την υπογραφή της, πράγμα που δεν άφηνε στο Μακάριο κανένα περιθώριο, έφθασε, πράγμα θλιβερό, μέχρι και τις κατάρεις.

Ο Αβέρωφ, με τον Καραμανλή στο Λονδίνο να ασκεί στο παρασκήνιο πιέσεις στους συμβούλους του Μακαρίου, αλλά και στον ίδιο τον κύπριο Ιεράρχη, για να επιτύχει αποδοχή της συμφωνίας, κάλεσε τους Κυπρίους σε συνάντηση και τους προειδοποίησε καταρόμενους τους, ότι αν δεν υπογράψουν το χάος που θα ακολουθούσε και το αίμα που θα χυνόταν θα έπεφτε στους ώμους τους.

Η σύσκεψη έγινε το πρωί της **18ης** Φεβρουαρίου στην Ελληνική πρεσβεία. Οι μαρτυρίες είναι συγκλονιστικές γι' αυτή τη σύσκεψη.

Ο Δήμαρχος Λευκωσίας Θεμιστοκλής Δέρβης αφηγήθηκε για τη σύσκεψη αυτή (Εφημερίδα Ελευθερία **20.5.1959**):

" Το πρωί της **18ης** Φεβρουαρίου, όταν η Ελληνική Κυβέρνηση αντιλήφθηκε το αμετάπειστο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ο κ. Αβέρωφ προσκάλεσε τους κυπρίους αντιπροσώπους στην ελληνική Πρεσβεία, για να εξηγήσει και σ' αυτούς τη γνώμη της Ελληνικής Κυβέρνησης. Μας επανέλαβε κατά τη συνάντηση αυτή τα ίδια, προσθέτοντας ότι χωρίς τη διπλωματική συμπαράσταση της Ελληνικής Κυβέρνησης, η κατάσταση θα χειροτερεύσει στην Κύπρο. Καταλήγοντας είπε:

Η Ελλάδα θα σεβασθεί την υπογραφή της, εγκαταλείπouσα την Κύπρο στην τύχη της. " Το χάος εφ' υμών, το αίμα εφ' υμών".

Πρόσθεσε και αυτός ότι ο Εθνάρχης Μακάριος είχε εγκρίνει τα της συμφωνίας και εξέφρασε μάλιστα την ικανοποίηση του γι' αυτή".

Επίσης ο Κλεάνθης Γεωργιάδης έγραψε για τη σύσκεψη αυτή (Εφημερίδα Ελευθερία, **11.12.1959**):

"Την επομένη προσκληθήκαμε στην Ελληνική πρεσβεία για να ακούσουμε από το στόμα του κ. Αβέρωφ τη δυσaréσκεια της Ελληνικής Κυβέρνησης για την απόφαση μας και την απόφαση αυτής να υπογράψει τη συμφωνία για λόγους εθνικής αξιοπρέπειας. Από τη συνάντηση εκείνη, προέκυψαν δυο αναμφισβήτητα γεγονότα. Πρώτο ότι η Ελληνική Κυβέρνηση δεν ήταν δυνατό να αποφύγει την υπογραφή των συμφωνιών διότι αυτό θα οδηγούσε σε τραγικές εθνικές περιπέτειες, παρόμοιες με την τραγική περιπέτεια του **1922**. Και δεύτερο ότι ο Μακαριώτατος, γνώστης όλων αυτών των πρασκηνιακών λεπτομερειών, υποχρεώθηκε, εκ των πραγμάτων, να δεχθεί τις συμφωνίες, διότι άρνηση εκ μέρους του θα οδηγούσε σε ανεπανόρθωτη καταστροφή και την Κύπρο και την Ελλάδα. Αυτά όλα συναποκομίσαμε από τη συνάντηση εκείνη".

Εξ άλλου ο δημοσιογραφικός της "Ελευθερίας" Γεώργιος Χατζηνικολάου μετέδωσε μέσω του ανταποκριτή της εφημερίδας στο Λονδίνο Σωτηριάδη για τη σύσκεψη (18.2.59):

"Κορωνίδα της απογοήτευσης υπήρξεν η σημερινή συνάντηση στην Ελληνική πρεσβεία κατά την οποία ο κ. Αβέρωφ, ενεργώντας προφανώς σύμφωνα με εντολή του Καραμανλή, κατά την οποία αυτός τόνισε μεταξύ άλλων, ότι η συμφωνία της Ζυρίχης είναι το μάξιμουμ που μπορούσε να επιτύχει η Ελλάδα, η οποία οποσδήποτε θα τιμήσει την υπογραφή της.

Ο κ. Αβέρωφ είπε ότι τη συμφωνία της Ζυρίχης εγκρίνει ο Ελληνικός λαός, πράγμα το οποίο η ελληνική Κυβέρνηση μπορεί να αποδείξει, καλώντας αυτόν να δώσει την απάντηση σε περίπτωση σοβαρών διαφωνιών.

Ο κ. Αβέρωφ φέρεται να έχει καυτηριάσει τη στάση του Μητροπολίτη Κιτίου, με τον οποίο διέκοψε σχέσεις. Αυτός προσπάθησε να εξηγήσει τη συμφωνία της Ζυρίχης, αλλά φαίνεται ανεπιτυχώς, ιδιαίτερα σε ότι αφορά το επίμαχο άρθρο της συμφωνίας, το οποίο προνοούσε για αμυντική συνθήκη, καθώς επίσης και ουσιαστικώς παρεχόμενο "βέτο" στους Τούρκους πάνω σε ζωτικά φορολογικά νομοσχέδια.

Εξ άλλου στον τομέα των γενικότερων οικονομικών ζητημάτων, οι Έλληνες προβλέπουν δυσχέρειες κατά τη μεταβατική περίοδο, μετά την οποία θα υπερνικηθούν αυτές ενώ έπειτα η Κυπριακή Δημοκρατία θα ωφεληθεί οικονομικά από τη χρησιμοποίηση συγκοινωνιών και άλλων διευκολύνσεων που θα παραχωρηθούν διά των βρετανικών βάσεων".

Η πίεση στο Μακάριο συνεχιζόταν και σε άλλα επίπεδα, και κινδύνευε να εκτεθεί και διεθνώς ως ανακόλουθος.

Ετσι ελληνική πηγή στο Λονδίνο είχε δηλώσει στο πρακτορείο Ρώυτερ ότι ενώ ο Αρχιεπίσκοπος είχε συμφωνήσει προηγουμένως πάνω σε όλα τα ζητήματα με την ελληνική Κυβέρνηση "τώρα δεν συνεργάζεται με αυτήν".

Ταυτόχρονα ο Κυβερνήτης Φουτ πραγματοποίησε ακόμα μια επίσκεψη στο Μακάριο σε μια προσπάθεια να επιτύχει άρση των επιφυλάξεων του.

Μετέδωσε ο Γεώργιος Χατζηνικολάου που παρακολουθούσε από κοντά όλες τις κινήσεις του Μακαρίου μέσω του Σατηριάδη:

"Ο Κυβερνήτης παρουσίασε στον Εθνάρχη κείμενο δήλωσης την οποία αυτός θα έκανε ενώπιον της πενταμερούς διάσκεψης. Το περιεχόμενο της δήλωσης αυτής παραμένει απόρρητο, αλλά εικάζεται, βάσιμα, ότι αυτό ουσιαστικά ισοδυναμεί με ευλογία των όσων συμφωνήθηκαν στη Ζυρίχη και αποτελεί συμφωνημένα θεμέλια τελικής λύσης.

Ο Κυβερνήτης Φουτ συναντήθηκε εκ νέου με τον Εθνάρχη προς τον οποίο επανέλαβε την ακουόμενη από όλες τις πλευρές, εκτός από μέρους των Κυπρίων αντιπροσώπων, προειδοποίηση, ότι θα ευθύνεται ο Εθνάρχης σε περίπτωση ενδεχόμενου ναυαγίου της διάσκεψης.

Ο Εθνάρχης εξέθεσε προς το Σερ Χιου Φουτ αναλυτικά τις επιφυλάξεις του και τόνισε ότι δεν μπορούσε να ενεργήσει κατ' αντίθεση προς ό,τι κατά την κρίση του δεν είναι ορθό.

Ο Εθνάρχης Μακάριος παρακάλεσε τον Κυβερνήτη να διαβιβάσει τις αντιρρήσεις του και γενικά τις απόψεις του προς τον Σέλγουϊν Λόϊντ.

Όλοι ασκούσαν πίεση στο Μακάριο να υπογράψει. Ομως αυτός επέμενε και στα μάτια των ξένων και της Ελλάδας παρουσιαζόταν απρόθυμος να δεχθεί τις συμφωνίες. Ωστόσο ο στόχος του δεν ήταν αυτός, αλλά να επιτύχει κάποιες βελτιώσεις που κατά την κρίση του θα δημιουργούσαν προβλήματα στο μέλλον.

Γι' αυτό συγκάλεσε σε σύσκεψη τους συμβούλους του για μια νέα μελέτη της κατάστασης. Ομως ήδη η πίεση της ελληνικής Κυβέρνησης άρχισε να κλονίζει πολλούς από αυτούς που τώρα άλλασαν στάση και τακτική, όχι όμως και το Μακάριο που παρουσιαζόταν αποφασισμένος να παρατραβήξει το σχοινί όσο άντεχε.